

MAGYARORSZÁG MŰEMLEKI TOPOGRÁFIÁJA X–XI. kötet. Szerk.: Dercsényi Dezső, SZABOLCS-SZATMÁR MEGYE MŰEMLEKEI I–II. Szerk.: Enzt Géza. I.: 1–475 old., 10 térkép, 389 kép, II.: 1–478 old., 535 kép. Akadémiai Kiadó Budapest 1986, 1987.

A Magyarország Műemléki Topográfiaja X. és XI. köteteként jelent meg 8–9 évvel a IX. kötet után a Szabolcs-Szatmár megyei két kötet. 2 szerkesztő, 24 szerző, 3 lektor, 1 technikai szerkesztő, 13 fotós (és 9 intézmény archív fotói), 4 rajzoló és számos nyomdai szakember munkájának eredményét tartjuk kezünkben a két, szép kivitellű könyvben.

A sorozat hagyományainak megfelelően összefoglaló régészeti, történeti, művészettörténeti, iparművészeti és a népi építéssel foglalkozó tanulmányok indítják a kötetet, amelyet ABC sorrendben összeállított katalógus követ. Szabolcs-Szatmár megye régészeti emlékeit Bóna I. és Dienes I. ismerteti. Bóna az őskortól a honfoglalásig tartó időszakot (15–91. old.), Dienes a honfoglalásig (92–114. old.).

Bóna I. a tőle megszokott magas színvonalon, olvasmányosan, a szakirodalomban néha meghökkenítő jelzőkkel mutatja be a szóbanforgó megye ő-, (első rész) majd római- és népvándorláskorát (második rész). Végig hangsúlyozza és szem előtt tartja a három középkori megyéből (Szabolcs, Szatmár és Borsova) alakult mai Szabolcs-Szatmár megye sajátos földrajzi arculatát, amely Szabolcs ill. Szatmár megye területén nem teljesen azonos fejlődést eredményezett.

A Szabolcs megye területén 1868-ban megkezdődött és azóta folyamatos régészeti kutatás biztos alapot adott a szerzőnek, hogy a megye korai, honfoglalásig előtti történetét a kevés írott forrás mellett a régészeti leleteken keresztül bemutassa. A recenzens számára természetesen az „Avarok” rész a legérdekesebb. A korábbi részekhez hasonlóan Bóna I. ebben a fejezetben is aprólékos gondossággal gyűjtötte össze és értelmezte a megye területéről ismert avarkori temetőket, temetőrészleteket, egyes sírleleteket vagy csak a szórványként ismert darabokat. Anyaggyűjtése és lelettérképe jól mutatja, hogy a megye K-i része az avarokban szinte lakatlan volt. Ebbe a képbe szervesen valóban nem illeszkedik a mátészalkai arany kisszívég. (3-szoros nagyítású, „szívég” aláírású képe megtévesztő!). Csak anyagában „unikum”, öntött bronz párhuzamait későavarkori temetőkből ismerjük. Értékelésénél azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy vé-

telként került a Nemzeti Múzeumba, a lelőhelyre az eladó bemondásán kívül más adatunk nincs.

Bóna I. széles skálájú történeti képe után kissé meglepő Dienes I. hol önmagát kritizáló, mentegető, hol mást ostromozó, de összességében hasznos tanulmánya, amelyből az állattartó honfoglaló magyarok földművelő életmódjára kapunk biztos támpontokat.

A megye történetét Németh P. és Balogh I. foglalták össze. Kiváló művészettörténeti áttekintést kapunk Entz G. tollából, majd Csernyánszky M. ismerteti meg az olvasót a megye iparművészetének történetével, Gilyén N. pedig gazdag, egyedülálló népi építészetével.

A bevezető tanulmányokat a megye műemlékeinek katalógusa követi. Jó, hogy a községeknél a korábbi járások neveit is feltüntették a szerzők. A katalógus rész a sok korábbi és különösen az újabb faluegyesítések miatt (bár ez a rész mutatózott) első olvasásra nehezen áttekinthető. A községek rövid történetének leírását, a település jellege követi, majd a műemlékeinek és népi építészeti emlékeinek felsorolása. Mindez annyiszor ismétlődik, ahány községből a mai falu áll (pl. Barabás, Gelénes, Vámosatya). A község történetéből azonban hiányzik a legutolsó egységesítés időpontja. A katalógust sok és jó illusztráció tarkítja: régi térkép-részletek, alaprajzok, metszetek, fényképek.

A II. kötet végén mutatók (művészek és kézművesek, ikonográfiai és helynév-mutató) találhatóak, amelyeket mindössze 3 oldalas németnyelvű összefoglaló követ. Szükszavúságát kicsit ellensúlyozza a teljes képanyag németnyelvű aláírásainak összesítő (ezért nehezen kezelhető) táblázata. A két, összességében kiváló, szép kötethez végezve csak néhány, a könyvek használatát megkönnyítő technikai megjegyzés kívánkozik. A régészeti

és történeti összefoglalók szövegéből hiányoznak a képhivatkozások. A lelettérképeket jól egészítik ki az ABC sorrendbe rendezett leletkatalógusok, amelyek legtöbb esetben a térképeken elérték volna. Bóna I. alapos irodalmi hivatkozásai, jegyzetei után még jobban feltűnő Dienes I. hivatkozások nélküli tanulmánya, majd Németh P. mindössze 21 jegyzetet tartalmazó összefoglalója. Ugy véljük a hosszú nyomdai átfutási idő alatt lehetőség lett volna, hogy a szerkesztők a kötet bevezető tanulmányait technikaiailag egységesítsék.

Garam É.